فصلنامــه علمی پژوهشی دانش سرمایه‌گــذاری
سال هفتم/ شماره بیست‌وششم/ تابستان ۱۳۹۷

رتبه بندی بانک های ایران بر اساس وضعیت توجه به حاکمیت شرکتی در اسناد بالادستی بانک

علی مهدوی پارسا
دکتری مدیریت مالی، دانشگاه امام صادق ع، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
alimahdaviparsa@gmail.com
مرضیه نوراحمدی
کارشناسی ارشد مدیریت مالی، دانشگاه تهران (پردیس فارابی قم)؛ ایران
nourahmadim@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۶/۰۲/۰۳ تاریخ پذیرش: ۹۶/۰۴/۱۴

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی و تحلیل محتوای اسناد بالادستی (شامل چشم انداز، ماموریت، اهداف، منشور اخلاقی و ارزش‌های بنیادین) ۳۶ بانک و موسسات اعتباری فعال در نظام بانکداری بدون ربای ایران از منظر حاکمیت شرکتی و مقولات و مفاهیم (متعارف و اسلامی) موجود در آن می‌باشد. در این مقاله پس از بررسی ادبیات حاکمیت شرکتی و تحقیقات پیشین در این موضوع به بررسی و تحلیل اسناد بالادستی بانک‌های ایران پرداخته و مقولات مرتبط با حاکمیت شرکتی را استخراج نموده و سطح اهمیت این موضوع در بانک‌های ایرانی را ارزیابی نموده و در نهایت بانک‌های ایران را بر این اساس رتبه‌بندی می نماییم. روش پژوهش ما تحلیل محتوا می‌باشد. نتایج حاکی از آن است که سطح توجه به حاکمیت شرکتی و مفاهیم مختلف آن در اسناد بالادستی بانک های ایران نسبتا کم می‌باشد، که نشان دهنده سطح توجه پایین تصمیم‌گیران بانک ها به حاکمیت شرکتی می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: حاکمیت شرکتی، حاکمیت شرکتی اسلامی، بانکداری بدون ربای ایران، اسناد بالادستی بانک‌ها.

Archive of SID
www.SID.ir

۱- مقدمه

در سال‌های اخیر، حاکمیت شرکتی به یکی از جنبه‌های اصلی و پویای دنیای تجارت تبدیل شده و توجه به آن به طور چشمگیری رو به افزایش است. اینک توجه و پیشرفت در اعمال حاکمیت شرکتی در سطح جهانی صورت می‌گیرد. سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD)، استانداردهای بین‌المللی را در این زمینه ارائه می‌کنند. آمریکا، بریتانیا و دیگر کشورها، همچنان به تقویت سیستم‌های حاکمیت شرکتی خود ادامه می‌دهند و به سهامداران، روابط آن‌ها، پاسخگویی، بهبود عملکرد هیأت مدیره، حسابرسان و سیستم‌های حسابداری و کنترل داخلی، توجه می‌کنند. این سیستم‌ها عمدتاً به روش‌هایی توجه دارند که شرکت‌ها با آن‌ها اداره و کنترل می‌شوند. افزون بر این، سرمایه‌گذاران جزء، سرمایه‌گذاران نهادی، حسابداران و حسابرسان و سایر بازیگران صحنه بازار پول و سرمایه از فلسفه وجودی و ضرورت اصلاح و بهبود دائمی حاکمیت شرکتی آگاه شده‌اند.

با گسترش ادبیات حاکمیت شرکتی در سطح جهان، بانک‌ها و نظام‌های بانکی که از پیچیده‌ترین بنگاه‌های اقتصادی می‌باشند نیز اقدام به تدوین چارچوب‌های حاکمیت شرکتی جهت اداره و مدیریت و کنترل ریسک‌های خود نموده‌اند. اجرای حاکمیت شرکتی مطلوب در شبکه بانکی می‌تواند مسیر اجرای حاکمیت شرکتی را در سایر بخش‌های اقتصاد هموار سازد. اجرای حاکمیت شرکتی در بانک‌ها تأثیر قابل‌ملاحظه‌ای در توسعه اقتصادی کشور دارد و حتی اجرای آن در سیستم بانکی بسیار حیاتی‌تر از سایر سازمان‌ها است.

با عنایت به ضرورت بکارگیری شیوه‌های موثر حاکمیت شرکتی به منظور جلب و حفظ اعتماد عمومی نسبت به نظام بانکی و با توجه به اینکه در سال‌های اخیر از یک سو پیشرفت‌های قابل ملاحظه‌ای در جهت استقرار نظام حاکمیت شرکتی، از طریق قانون‌گذاری، اقدامات نظارتی و نیز اقدامات داوطلبانه بانک‌ها صورت پذیرفته و از سوی دیگر، سپرده‌گذاران و دیگر ذینفعان بانک‌ها نیز آگاهی بیشتری در مورد ضرورت و اهمیت نظام حاکمیت شرکتی یافته و نسبت به پیگیری استقرار این نظام علاقه‌مند شده‌اند، لذا طبیعی است که استقرار یک نظام جامع و موثر حاکمیت شرکتی می‌تواند بر توسعه و نیز عملکرد کارای بازارهای مالی، تخصیص بهینه منابع، جلوگیری از مواجه شدن بانک‌ها با بحران نقدینگی و حتی ورشکستگی آن‌ها تاثیرگذار باشد.

در صورتی‌که حاکمیت شرکتی از موضوعات مورد توجه مدیران و مالکان بانک‌ها باشد بایستی این موضوع در اسناد بالادستی بانک‌ها (همچون چشم‌انداز و ماموریت و منشور اخلاقی) مورد توجه قرار گیرد.

مسئله اصلی در این پژوهش این است که در اسناد بالادستی بانک‌های ایرانی (در نظام بانکداری بدون ربای ایران) چه میزان به موضوع حاکمیت شرکتی و مقولات مرتبط با آن توجه شده است.

در راستای بررسی مساله فوق ساختار پژوهش به صورت زیر می‌باشد:

در بخش دوم به بررسی ادبیات حاکمیت شرکتی و تحقیقات پیشین در خصوص این موضوع پرداخته، سپس در بخش سوم به روش‌شناسی پژوهش پرداخته و در بخش چهارم به تحلیل یافته‌های حاصل از بررسی و تحلیل اسناد بالادستی بانک‌های ایران پرداخته و مقولات مرتبط با حاکمیت شرکتی را استخراج نموده و سطح اهمیت این موضوع در بانک‌های ایرانی را ارزیابی می‌نماییم. سپس در بخش پنجم بر اساس یافته های تحقیق اقدام به

Archive of SID

www.SID.ir

رتبه بندی بانک ها می نماییم و در نهایت در بخش ششم به نتیجه‌گیری پرداخته و پیشنهادات خود در راستای گسترش این موضوع برای پژوهش‌های آتی ارائه می‌نماییم.

۲- مبانی نظری و مروری بر پیشینه پژوهش

تعریف حاکمیت شرکتی

فدراسیون بین المللی حسابداران (IFAC) درسال ۲۰۰۴, حاکمیت شرکتی را چنین تعریف کرده است: حاکمیت شرکتی عبارت است: از تعدادی مسئولیت‌ها و شیوه‌های به کار برده شده توسط هیئت مدیره و مدیران موظف با هدف مشخص کردن مسیر راهبردی که تضمین کننده دستیابی به هدف‌ها، کنترل ریسک‌ها و مصرف مسئولانه منابع است.

صندوق بین المللی پول(IMF) و سازمان توسعه و همکاری اقتصادی (OECD)در سال ۲۰۰۱ حاکمیت شرکتی را چنین بیان کرده اند: ساختار روابط و مسئولیت‌ها در میان یک گروه اصلی شامل سهامداران، اعضای هیئت مدیره و مدیر عامل برای ترویج بهتر عملکرد در رقابتی لازم جهت دستیابی به هدف‌های اولیه مشارکت.
با مرور تعریف‌های یاد شده و تحلیل آنها می توان تعریف زیر را ارائه کرد:
حاکمیت شرکتی، قوانین، مقررات، ساختارها، فرایندها، فرهنگ‌ها و سیستم‌هایی است که موجب دستیابی به هدف‌های پاسخگویی، شفافیت، عدالت و رعایت حقوق ذینفعان می‌شود.

همچنین حاکمیت یا راهبری شرکتی (یا راهبری بنگاه حاکمیت بنگاه)، طبق تعریف ارائه شده از سوی سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، عبارت است از رویه‌ها و فرایندهایی که طبق آن‌ها سازمان هدایت و کنترل می‌شود. ساختار راهبری شرکتی توزیع حقوق و مسئولیت‌ها بین فعالان مختلف سازمان – مثل هیئت مدیره، مدیران، سهام‌داران، و دیگر ذی‌نفعان - را مشخص می‌کند؛ و قواعد و رویه‌هایی را برای تصمیم‌سازی معین می‌کند. (رستمی، ۱۳۹۱)

همچنین کمیته نظارت بانکی بال نخستین رهنمود خود را در خصوص اصول بهبود حاکمیت شرکتی در نظام بانکداری در سال ۱۹۹۹ منتشر و در سال ۲۰۰۶ ، رهنمود خود را مطابق با اصول حاکمیت شرکتی سازمان همکاری و توسعه اقتصادی بازنگری نمود. همچنین در اکتبر سال ۲۰۱۰ اصول راهنمای حاکمیت شرکتی بانک‌ها مجددا بررسی گردیدند که سند منتشره نیز توسط بانک مرکزی ج.ا.ا ترجمه و به بانک‌ها ابلاغ گردید.
اصول راهنمای حاکمیت شرکتی بانک‌ها طبق آخرین سند کمیته نظارت بانکی بال به شرح زیر می‌باشد:

۱) مسئولیت‌های کلی هیات مدیره
۲) الزامات و ترکیب هیات مدیره
۳) ساختار و وظایف هیات مدیره
۴) مدیریت ارشد
۵) حاکمیت ساختاری‌های گروهی

Archive of SID

www.SID.ir

۶) عملیات مدیریت ریسک
۷) شناخت، ارزیابی و کنترل ریسک
۸) گزارش دهی ریسک
۹) انطباق با ریسک
۱۰) حسابرسی داخلی
۱۱) جبران خدمات
۱۲) افشا و شفافیت
۱۳) نقش ناظران (BIS, 2015)

نقش حاکمیت شرکتی در نظام بانکداری اسلامی

بانکداری اسلامی، ضمن اینکه درصدد حفظ اصول شریعت اسلامی بوده، با چالش‌های توسعه بین‌المللی مواجه است. مباحث مطرح شده در زمینه حاکمیت شرکتی در سیستم بانکداری تاکنون عموماً مربوط به نظام بانکداری مرسوم (غیراسلامی) است. چنانکه با وجود رشد سریع بانک‌های اسلامی از میانه دهه ۱۹۷۰ و افزایش حضور آنها در بازارهای مالی جهانی، مباحث اندکی در زمینه تقویت حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی مطرح شده است. با وجود این، تحلیلگران بانکداری اسلامی، درصدد تطبیق حاکمیت شرکتی رایج در بانکداری مرسوم با الگوی شریعت اسلامی برآمده‌اند. (جننا، ۲۰۱۵)

هیئت خدمات مالی اسلامی در گزارش خود اصول راهنمای حاکمیت شرکتی در موسسات بانکی اسلامی را به شرح زیر پیشنهاد می‌دهد: (IFSB, 2006)

اصل اساسی ۱: رویکرد کلی برای حاکمیت در موسسات خدمات مالی اسلامی

اصل ۱,۱: موسسات خدمات مالی اسلامی می‌بایست چارچوب حاکمیتی جامعی برای خود تعریف نمایند که در آن نقشها و وظایف راهبردی هر یک از عناصر حاکمیتی مشخص گشته و فرآیندهایی نیز برای ایجاد پاسخگویی عادلانه موسسات در قبال تمامی ذینفعان در نظر گرفته شود.

اصل ۱,۲: موسسات مالی اسلامی باید اطمینان حاصل کنند که گزارشگری اطلاعات مالی و غیرمالی آن‌ها مطابق با استانداردهای شناخته شده بین‌المللی حسابداری موسسات مالی اسلامی می‌باشد.

اصل اساسی ۲: حقوق صاحبان حساب سرمایه‌گذاری[1]

اصل ۲,۱: موسسات خدمات مالی اسلامی باید حقوق دارندگان سپرده‌های سرمایه گذاری را از طریق نظارت آن‌ها بر عملکرد سرمایه گذاری‌هایشان و ریسک‌های مرتبط به رسمیت بشناسد و شرایط مناسبی فراهم کنند تا نسبت به رعایت حقوق آن‌ها اطمینان حاصل شود.

Archive of SID

www.SID.ir

اصل ۲,۲: موسسات خدمات مالی اسلامی باید راهبرد سرمایه گذاری صحیحی را دنبال کنند که تعادل مناسبی میان ریسک و بازده مورد انتظار برقرار شود و برنامه شفافی در مورد هموارسازی بازده‌های حاصل از سرمایه گذاری‌ها (سود) داشته باشند.

اصل اساسی ۳: تطبیق با اصول و مقررات شریعت

اصل ۳,۱: موسسات خدمات مالی اسلامی باید یک سازوکار مناسب برای دستیابی به احکام از عالمان شرعی (فقها) داشته باشند که بتوانند فتاوا را کاربردی کرده و بتوانند بر همه ابعاد محصولات، عملیات و فعالیت‌هاییشان نظارت شرعی داشته باشند.

اصل ۳,۲: موسسات خدمات مالی اسلامی باید اصول و قوانین شریعت را همانگونه که در احکام و فتاوای عالمان شرعی بیان می‌شود، محقق سازند و این نهادها باید این احکام شرعی را در دسترس عموم قرار دهند.

اصل اساسی ۴: شفافیت گزارش گری مالی در رابطه با حساب‌های سرمایه‌گذاری

اصل ۴،۱: موسسه خدمات مالی اسلامی باید مسوولیت حفاظت از حقوق دارندگان سپرده‌های سرمایه گذاری و اطمینان خاطر از افشای اطلاعات مربوط به سرمایه گذاری‌های وجوه به شیوه موثر و اجرای صحیح قراردادهای سرمایه گذاری را برعهده داشته باشد.

هیات مدیره باید یک کمیته حا کمیت شرکتی متشکل از حداقل سه نفر تشکیل دهد که وظیفه آن نظارت بر اجرای چارچوب حاکمیت شرکتی با همکاری مدیریت، کمیته حسابرسی و هیات نظارت بر شریعت اسلامی و ارایه گزارش‌ها و توصیه‌هایی به هیات مدیره در خصوص اجرای فعالیت‌هاست.

درک صحیح این اصول، زمینه اجرایی سازی الگوی حاکمیت شرکتی مناسب در موسسات مالی اسلامی را فراهم می‌کند.

همچنین سازمان حسابداری و حسابرسی نهادهای مالی اسلامی (AAOIFI) نیز ۳۵ استاندارد در حسابداری، حسابرسی، راهبری، اخلاق و همچنین یک بیانیه در حاکمیت شریعت منتشر کرده است. این سازمان نقش کمیته حسابرسی و حاکمیت شرکتی را در پاسخگویی، شفافیت، کنترل داخلی، تطابق با شریعت و اصول اخلاقی تشریح می‌نماید.[۲]

AAOIFI در اواخر ۲۰۰۵، نه خیلی پیش از اینکه IFSB استانداردهای خویش را منتشر کند، اعلامیه‌ی استاندارد شماره‌ی ۶ را درباره‌ی اصول حاکمیتی نهادهای مالی اسلامی (IFI) منتشر کرد. اهداف این استاندارد برای برپایی این مفاهیم کلیدی و اصول مربوط به حاکمیت IFI، به سهامداران اجازه می‌دهد تا نقش آنهایی را که در قبال این حاکمیت مسئول هستند به رسمیت بشناسد و پایه‌ای برای انطباق با استانداردهای حکومتی که ممکن است در آینده گسترش یابد و مربوط به استانداردهای فعلی یا آینده است به وجود آورند. این استاندارد شش دلیل را به عنوان مبنایی برای حاکمیت برمی شمارد: افزایش اعتماد به نفس، انطباق با شریعت، مدل

Archive of SID

www.SID.ir

تجاری، منافع سهامداران، مسئولیت اجتماعی، اخلاق تجاری و فرهنگ. این استانداردها هم چنین دوازده اصل مختلف را با جزئیات بیان می‌کند:

- ✓ اصل ۱: ساختار موثر مطابق با شریعت
- ✓ اصل ۲: رفتار منصفانه‌ی صاحبان سهام
- ✓ اصل ۳: رفتار عادلانه‌ی ارائه دهندگان بودجه و سایر ذی‌نفعان حائض اهمیت
- ✓ اصل ۴: شرایط مناسب برای هیئت‌مدیره و مدیریت
- ✓ اصل ۵: نظارت موثر
- ✓ اصل ۶: کمیته‌ی حسابرسی و حاکمیت
- ✓ اصل ۷: مدیریت خطر
- ✓ اصل ۸: اجتناب از تضاد منافع
- ✓ اصل ۹: نظرات بر خط مشی پاداش مناسب
- ✓ اصل ۱۰: شفاف سازی عمومی
- ✓ اصل ۱۱: دستورالعمل و نظام نامه‌ی رفتار و اخلاق
- ✓ اصل ۱۲: اجرای مناسب اصول و استانداردهای حاکمیتی. (AAOIFI، ۲۰۰۵)

در نهایت می‌توان بیان داشت که برخی ابزارها در بانکداری اسلامی می‌توانند به تحقق اصول حاکمیت شرکتی در این نظام بانکداری کمک نمایند، مهم‌ترین این ابزارها عبارت‌اند از: هیئت نظارت شرعی متمرکز، حسابرسان خبره شریعت، آموزش در بانکداری اسلامی، بازار تأمین مالی اسلامی. (میسمی، ۱۳۸۸)

سعیدی (۲۰۰۹) چارچوب نظارت و حاکمیت شرکتی در موسسات مالی اسلامی به صورت زیر تقسیم بندی می‌کند:

۱) چارچوب حاکمیت شرکتی ملی
   - قوانین، اصول و راهنماهای بخش بانکی
   - قوانین بورس‌ها و نهادهای ناظر بازار سرمایه
۲) استانداردها و اصول خاص شریعت و مالی اسلامی
   - اصول راهنمای هیئت خدمات مالی اسلامی (IFSB)
   - استانداردهای سازمان حسابداری و حسابرسی برای نهادهای مالی اسلامی (AAOIFI)
۳) استانداردها و اصول بین‌المللی
   - اصول حاکمیت شرکتی (OECD)
   - اصول حاکمیت شرکتی کمیته بازل (BIS)

Archive of SID

www.SID.ir

در ایران مهدوی پارسا و گودرزی در مقاله " استخراج چارچوب و اصول اساسی حاکمیت شرکتی در بانکداری بدون ربای ایران" چهار اصل بنیادی اسلامی را به شرح زیر پیشنهاد می‌نمایند:

۱) عدالت (توجه به حقوق ذی نفعان)
۲) امانت (توجه به مسئولیت مدیران)
۳) صداقت (توجه به افشا و شفافیت)
۴) شریعت (توجه به رعایت اصول شرعی)

در ادامه به بررسی تحقیقات انجام شده در خصوص حاکمیت شرکتی با تمرکز بر توجه به اسناد بانکی می‌پردازیم.

پیشینه پژوهش‌های انجام شده در خصوص حاکمیت شرکتی با تمرکز بر توجه به اسناد بانکی

سرایری (۲۰۱۵) در مقاله " فعالیت های افشا و عملکرد حاکمیت شرکتی بانک های اسلامی در کشور های شورای همکاری خلیج فارس GCC" به بررسی تاثیر سطح افشا حاکمیت شرکتی بر عملکرد بانک‌ها بوسیله ساخت شاخص افشا حاکمیت شرکتی (CGDI) برای عملکرد ۲۷ بانک اسلامی در ۵ کشور عربی خلیج پرداخت. از روش تجزیه و تحلیل محتوا (۱) بر روی گزارش‌های سالانه بانک‌ها به مدت ۳ سال (۲۰۱۳-۲۰۱۱) استفاده نمود، ساختار شاخص ترکیبی از ۶ مکانیزم مهم حاکمیت شرکتی ، به نام‌های، ساختار هیئت مدیره، مدیریت ریسک، شفافیت و افشا، کمیته حسابرسی، هیئت نظارت شریعت و دارندگان حساب سرمایه گذاری تشکیل می-شود. نتایج رگرسیون شواهدی مبنی بر این که بانک‌های اسلامی با سطوح بالاتر افشا حاکمیت شرکتی عملکرد بالاتری از بازده دارایی‌ها، بازده حقوق صاحبان سهام را ارائه می‌دهند. برای بررسی عوامل داخلی و خارجی، از ۴ متغیر مرتبط با عملکرد بانک یعنی اندازه، حقوق صاحبان سهام، ریسک و تمرکز استفاده می‌نماید.

عبداله و همکارانش (۲۰۱۴) در مقاله "عملکرد افشا حاکمیت شرکتی بانک‌های اسلامی: مطالعه موردی بانک‌های اسلامی در جنوب شرقی آسیا و منطقه شورای همکاری خلیج فارس" به بررسی عوامل تعیین کننده عملکرد افشا حاکمیت شرکتی (CG) منحصرا در زمینه بانکداری اسلامی می‌پردازد. روش تجربی شامل تجزیه تحلیل مقطعی داده های افشا شده از گزارش سالانه بانک‌های اسلامی در منطقه جنوب شرقی آسیا و منطقه شورای همکاری خلیج فارس در سال ۲۰۰۹، برای ۶۷ بانک اسلامی می‌باشد. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که سطح افشا CG بانک های اسلامی در گزارشات سالانه کمتر از ۵۰٪ می باشد. همچنین یافته‌های این پژوهش آشکار می‌نماید که ترکیب CG و خصوصیات هیئت مدیره نظارت شریعت (SSB) رابطه مثبتی با افشا داوطلبانه CG دارد. علاوه براین ، افشا داوطلبانه CG رابطه منفی با سطح سرکوبی سیاسی و مدنی دارد اما اندازه، کد قانونی کشور رابطه مثبتی با افشا داوطلبانه CG دارد.

دارمدی و همکارش (۲۰۱۳) در مقاله " افشا حاکمیت شرکتی در گزارشات سالانه، مطالعه اکتشافی در بانک‌های اسلامی اندونزی" به کشف افشا بر مکانیزم‌های حاکمیت شرکتی در گزارش‌های سالانه بانک های اسلامی در اندونزی پرداختند. نتایج نشان می‌دهند که بانک معاملات و بانک سیرانه ماندری، دو تا از بزرگترین

Archive of SID

www.SID.ir

بانک‌های تجاری اسلامی، دارای امتیاز بالاتری نسبت به دیگر بانک‌ها داردند. افشای نمونه بانک از برخی ابعاد، از قبیل اعضای هیئت مدیره و مدیریت ریسک قوی‌تر می‌باشد. از سوی دیگر کنترل داخلی و کمیته هیئت مدیره ضعیف تری نسبت به سایر بانک‌ها دارند.

احمد و جریس در کتاب خود به بررسی اسناد بالادستی شامل ماموریت و اهداف بانک های اسلامی و متعارف و مقایسه این دو پرداخته اند:

جدول ۱- مقایسه بیانیه ماموریت موسسات خدمات مالی اسلامی و موسسات خدمات مالی متعارف

IIFS	بیانیه ماموریت، اهداف یا چشم انداز	ICFS	بیانیه ماموریت، اهداف یا چشم انداز
بانک اسلامی مالزی برهند	ماموریت شرکتی بانک این است که به‌دنبال فعالیت به عنوان یک بانک تجاری بر اساس اصول اسلامی باشد، ارائه تسهیلات بانکی و خدمات با دوام به مسلمانان و کل جمعیت کشور، و قابیلت خود را حفظ و در این فرآیند رشد پیدا کند.	بانک نورگس، نوروژ	هدف اصلی شرکت حداکثر سازی بازده سهامداران در بلند مدت می‌باشد. باید استراتژی کسب و کار به وضوح تعریف شده باشد تا این که در هیئت مدیره. شرکت باید اطلاعات دقیق، کافی و به موقع در مورد موقعیت مالی و دیگر اطلاعات مربوطه را ارائه نماید.
اداره مالی کویت، کویت	مطابق با اصول اسلامی، KFH تضمین می‌کند که با اصول حرفه‌ای کار می‌نماید، شرکت رابطه محترمانه و جامعه مسلمان به عنوان کل با مشتریانش را تضمین می-نماید.	بانک فدرال ساحلی، ایالات متحده	هدف اساسی شرکت ما حداکثر سازی ارزش برای سرمایه گذاری سهامدارن ما می‌باشد.
بانک اسلامی فیسال مصر	هدف نهایی موسسه دستیابی به سیستم بانکی دقیق و جامع مبتنی بر قوانین شریعت اسلامی می‌باشد که بتواند نیازهای همه افراد ذینفع... سهامدارن، مشتریان و کارکنان را برآورده سازد.	بانک دویچه، آلمان	ماموریت: ما برای اینکه به عنوان پیشرو جهانی در ارائه راه حل‌های مالی برای مشتریان خواستار ایجاد ارزش استثنایی برای سهامدارن و مردم رقابت می‌نماییم.

Archive of SID

www.SID.ir

IIFS	بیانیه ماموریت، اهداف یا چشم انداز	ICFS	بیانیه ماموریت، اهداف یا چشم انداز
بانک معاملات، برهاد ، مالزی	برای ساخت یک بانک اسلامی مدرن، پویا و قوی که نقشی مهمی در ارائه جایگزین مناسب برای سیستم متعارف ایفا می‌نماید، که به توسعه مدرن مالزی کمک می‌نماید.	بانک داریی معمول، استرالیا	هدف کلیدی مالی بانک این است که بازده کل سهامدارن در چارک بالایی شرکای ذکر شده استرالیا در طول دوره زمانی پنج ساله قرار بگیرد.
بانک بدر -فورت، روسیه	بمنظور کمک به جهانی شدن بانکداری اسلامی به عنوان نهاد اصلی در داخل فدراسیون روسیه، برای پیاده سازی مفاهیم مالی و اقتصادی اسلامی، که یک راه حل منحصر به فرد برای عدالت اجتماعی و هماهنگی در جامعه معاصر ما ارائه می‌دهد.	گروه BBVA، اسپانیا	هفت اصل شرکت به شرح زیر است: تمرکز بر مشتری به عنوان مرکز کسب و کار؛ ایجاد ارزش برای سهامدارن از طریق فعالیت کسب و کار؛ کارگروهی به عنوان موتور ایجاد ارزش ؛ سبک مدیریتی که شور و اشتیاق ایجاد نماید؛ رفتار اخلاقی و صداقت فردی؛ نوآوری به عنوان موتور پیشرفت؛ و مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها به عنوان بخش اصلی توسعه می‌باشد.
بانک اسلامی تایلند، تایلند	[اهداف بانک عبارت اند از]: حفظ نقش بانکی که با بهره گره نخوره است؛ برای تقویت کسب و کار، برای انجام ثبات اجتماعی و سازمانی، برای ارائه خدمات عالی؛ و برای هدایت و نظارت خوب توسعه جامعه .	گروه RHB، مالزی	ماموریت: برای تبدیل به شرکت خدمات مالی مالزیایی شگفت انگیز بوسیله ارائه خدمات به مشتریان بخوبی، افزایش ارزش برای سهامدارن، فراهم نمودن کارکنان چالشی و یادگیری استفاده از فرصت ها به کارکنان، و نشان دادن مسئولیت جامعه .

منبع: احمد و جریس، ص ۱۶۶-۱۶۸

همانگونه که مشاهده می‌شود در بیشتر بانک‌های متعارف و برخی از بانک‌های اسلامی مفاهیم حاکمیت شرکتی مورد اشاره قرار گرفته است. اشاره یک بانک به مفاهیم حاکمیت شرکتی می‌تواند نشان دهنده اهمیت هر یک از این مفاهیم در اداره بانک و همچنین نشان دهنده رویکرد بانک به حاکمیت شرکتی باشد.

در ایران نیز به تاسی از پژوهش‌های انجام شده در خارج، مقاله هایی در خصوص حاکمیت شرکتی نوشته شده است که در زیر به مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌نماییم:

وظیفه دوست و همکارانش (۱۳۹۵)، در مقاله "آزمون تاثیر عوامل حاکمیت شرکتی بر رتبه اعتباری در قالب مدل امتیاز بازار نوظهور" به بررسی رابطه عوامل حاکمیت شرکتی و رتبه اعتباری شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته است. در این تحقیق ابتدا با استفاده از مدل امتیاز بازار نوظهور، رتبه اعتباری شرکت‌های مورد بررسی محاسبه گردید. در مرحله بعد، عوامل حاکمیت شرکتی در چهار طبقه شامل

Archive of SID

www.SID.ir

حقوق سهامداران و ذینفعان، هیئت مدیره و کمیته‌های آن، حسابرسی، و افشاء عمومی و شفاف‌سازی جای گرفت. از هر یک از این طبقات، یک شاخص معرف و از مجموع آن‌ها یک شاخص ترکیبی ساخته شد. سپس رابطه بین این شاخص‌ها و رتبه اعتباری مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که از بین عوامل حاکمیت شرکتی، صرفاً عوامل مرتبط با حقوق سهامداران و ذینفعان رابطه مثبت و معنی‌داری با رتبه اعتباری دارد. اما در ترکیب عوامل مزبور با سایر عوامل که در مجموع ساختار حاکمیتی شرکت را تشکیل می‌دهند، شواهدی پیرامون تأثیرگذاری بر رتبه اعتباری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران مشاهده نشد.

دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش های مجلس در گزارش «درآمدی بر شفافیت بانکی: مطالعه موردی بخشنامه ضوابط ناظر بر حداقل استاندارد های شفافیت و انتشار عمومی اطلاعات توسط موسسات اعتباری»(۱۳۹۴)، به منظور ارزیابی شفافیت مالی برای ۲۴ موسسه و بانک از روش کمی کردن ۷۷ شاخص مورد نظر استفاده نمودند، به این صورت که میزان شفافیت شاخص‌های ارائه شده در هر مورد بررسی شده و به آن‌ها طبق یک معیار مشخص، امتیازی کمی داده شده است، نهایتا این امتیازات با یکدیگر جمع شده و میزان شفافیت آن موسسه را نشان خواهد داد. نتایج بررسی این گزارش درباره بانک ها و موسسات اعتباری از نگاه بخشنامه شفافیت، حاکی از میزان پایین شفافیت بانکی در میان موسسسات اعتباری مورد نظر می باشد.

۳- روش شناسی پژوهش

رویکرد مورد استفاده در این مقاله اکتشافی است و روش تحقیق در این مقاله تحلیل محتوای اسناد بانک‌ها می‌باشد. در این مقاله ابتدا اسناد بالادستی بانک‌ها (شامل چشم‌انداز، ماموریت، اهداف، راهبردهای کلان، منشور اخلاقی و اصول اخلاقی) که مورد افشا قرار گرفته‌اند گردآوری شده، سپس مقولات حاکمیت شرکتی از متن این اسناد استخراج و دسته بندی شده و در نهایت سطح توجه و اهمیت هر یک از این مقولات در بانک‌ها مورد ارزیابی و تحلیل قرار می‌گیرد.

منبع اسناد مورد بررسی اطلاعات منتشره در سایت بانک‌ها (مبتنی بر دستورالعمل بانک مرکزی در مورد ضوابط ناظر بر حداقل استانداردهای شفافیت و انتشار عمومی اطلاعات توسط موسسات اعتباری) (بانک مرکزی، ۱۳۹۳) -(اطلاعات موجود در وب سایت هر بانک)- و گزارشات فعالیت سالانه هیات مدیره (از سایت کدال) می-باشد. جدول ۲ نشان دهنده اسناد در دسترس و موجود از هر یک از بانک های ایران می باشد.

Archive of SID

www.SID.ir

جدول شماره ۲ – اسناد در دسترس از بانک ها و موسسات اعتباری ایران

نام بانک (موسسه اعتباری)	چشم انداز	بیانیه ماموریت	اهداف کلان	منشور اخلاقی	ارزش های بنیادین (محوری)
پاسارگاد	۱	۱	۱		۱
انصار	۱	۱		۱	۱
تجارت	۱	۱		۱	۱
خاورمیانه			۱	۱	
سینا	۱	۱			
صادرات ایران				۱	
کارآفرین	۱	۱		۱	
ملت	۱	۱			
اقتصاد نوین	۱	۱		۱	۱
پارسیان	۱	۱			۱
پست بانک		۱	۱	۱	
رفاه کارگران	۱	۱			
سرمایه	۱	۱		۱	
سامان	۱	۱			۱
حکمت ایرانیان	۱	۱			۱
اعتباری توسعه	۱	۱			
شهر	۱	۱		۱	۱
دی	۱	۱	۱		۱
گردشگری	۱	۱		۱	۱
قوامین	۱	۱			
ایران زمین	۱	۱	۱	۱	
مسکن				۱	
آینده	۱		۱		
ملی				۱	
قرض الحسنه رسالت				۱	
کشاورزی				۱	
موسسه اعتباری عسگریه			۱		
موسسه کوثر مرکزی	۱	۱		۱	

Archive of SID

www.SID.ir

نام بانک (موسسه اعتباری)	چشم انداز	بیانیه ماموریت	اهداف کلان	منشور اخلاقی	ارزش های بنیادین (محوری)
صنعت و معدن	۱	۱			
توسعه تعاون				۱	
مهر اقتصاد					۱
سپه	۱	۱		۱	۱
قرض الحسنه مهر ایران			۱		
موسسه اعتباری نور	۱				
موسسه اعتباری کاسپین				۱	
توسعه صادرات	۱	۱		۱	
تعداد	**۲۴**	**۲۳**	**۸**	**۲۰**	**۱۲**
درصد	**٪۶۶,۶۷**	**٪۶۳,۸۹**	**٪۲۲,۲۲**	**٪۵۵,۵۶**	**٪۳۳,۳۳**

گستره تحقیق تمامی بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری مجاز موجود در نظام بانکداری ایران می‌باشد که شامل ۳ بانک تجاری دولتی، ۵ بانک تخصصی دولتی، ۲۰ بانک خصوصی، ۲ بانک قرض الحسنه و ۵ موسسه اعتباری به اضافه یک موسسه در حال اخذ مجوز (۲) جمعا ۳۶ بانک و موسسه می‌باشد.

اسناد مورد بررسی شامل چشم انداز، ماموریت، اهداف کلان، منشور اخلاقی و ارزش‌های محوری می‌باشد که به تناسب هر بانک در صورت وجود یا انتشار مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

مبتنی بر ادبیات موضوع و تحقیقات انجام شده و اسناد بین المللی موجود در زمینه حاکمیت شرکتی مقولاتی به شرح زیر مورد بررسی و استخراج قرار گرفتند:

۱) تاکید بر حاکمیت شرکتی و چارچوب و ساختا ر آن

۲) اصول اساسی حاکمیت شرکتی

- ذی‌نفعان موردتاکید
- مسئولیت‌های مدیران و هیات مدیره
- مدیریت ریسک
- افشا و شفافیت
- نظارت و کنترل و حسابرسی
- کارکنان
- سایر اصول

۳) اصول اسلامی حاکمیت شرکتی

Archive of SID

www.SID.ir

- عدالت
- صداقت
- امانت
- شریعت
- سایر اصول اسلامی

۴- یافته های پژوهش

تاکید بر حاکمیت شرکتی و چارچوب و ساختار آن

در بخش اول یعنی تاکید بر حاکمیت شرکتی و چارچوب و ساختار آن در بین ۳۶ بانک مورد بررسی تقریبا هیچ کدام به این موضوع و اهمیت و تاکید بر آن اشاره نکرده بودند. در این بین تنها بانک خاورمیانه عنوان کرده است که حاکمیت شرکتی را به عنوان یک اصل اولیه در بانک پذیرفته است.

اصول اساسی حاکمیت شرکتی

- **ذی‌نفعان موردتاکید**

در سازمان‌های مختلف رویکردهای متفاوتی نسبت به ذی‌نفعان وجود دارد. بعضا منافع سهامداران و تولید ارزش و بازده برای ایشان در اولویت قرار می‌گیرد و گاه منافع کلیه ذی‌نفعان مورد توجه قرار می‌گیرند.

بانک‌های ایرانی (۱۹ بانک با ۵۳ درصد) بیشتر مشتری محوری و توجه به منافع مشتریان را به عنوان رویکرد خود و ذی‌نفع مورد نظر اعلام نموده‌اند. هر چند که این می‌تواند به عنوان یک مزیت برای این موسسات محسوب شود اما به نظر نمی‌رسد مشتریان اولویت اول ایشان در بین ذی‌نفعان باشد.

در مرحله بعدی رویکرد به تامین منافع کلیه ذی‌نفعان (۱۴ بانک با ۳۹ درصد) مورد توجه قرار گرفته است. و سپس رویکرد به سهامداران (۸ بانک با ۲۲ درصد) مورد توجه بوده است. در نهایت ۱۲ بانک یا ۳۳ درصد بانک‌های ایران هیچ اشاره‌ای به ذی‌نفع مورد نظر خود نداشته اند(۳).

جدول ۳- توجه به انواع ذی نفعان

مولفه ها	تعداد	درصد
ایجاد ارزش برای ذی نفعان	۱۴	٪۳۹
ایجاد ارزش برای سهامداران	۸	٪۲۲
ایجاد ارزش برای مشتریان	۱۹	٪۵۳
عدم اشاره	۱۱	٪۳۱

Archive of SID

www.SID.ir

در تقابل بین دو گانه رویکرد ذی‌نفعان و رویکرد سهامداران ۳۹ درصد از بانک‌ها رویکرد خود را به ذی‌نفعان و ۲۲ درصد به سهامداران اعلام نموده‌اند. ۸ درصد بانک‌ها نیز توجه به منافع سهامداران و همچنین کلیه ذی-نفعان را رویکرد خود اعلام نموده‌اند و ۴۷ درصد از بانک‌ها نیز به رویکرد خود در این زمینه اشاره‌ای نکرده‌اند.

جدول ۴- رویکرد ذی نفعان یا سهامداران

رویکرد	تعداد	درصد
رویکرد ذی نفعان	۱۴	٪۳۹
رویکرد سهامداران	۸	٪۲۲
توجه به سهامداران و ذی نفعان	۳	٪۸
عدم اشاره	۱۸	٪۴۷

در جمع‌بندی این موضوع می توان گفت بانک‌های ایران رویکرد ذی‌نفع محور را به نسبت بیشتر از رویکرد سهامدار محور پذیرفته‌اند.

- **مسئولیت‌های مدیران و هیات مدیره**

در اسناد بانکی مورد بررسی هر چند که گاه از مسئولیت‌های کارکنان و یا بانک سخن به میان آمده است اما هرگز اشاره مستقیمی به مسئولیت‌های مدیران و هیات مدیره بانک نشده است.

- **مدیریت ریسک**

مدیریت ریسک و توجه به مقولات مرتبط با آن همچون نظام جامع ریسک تنها در اسناد مورد بررسی ۴ بانک (۱۱ درصد) مورد اشاره و توجه قرار گرفته است. مقولات مرتبطی نیز همچون پایداری (۴) سیستم های بانک در ۵ بانک (۱۴ درصد) و اعتبارسنجی مشتریان یا امنیت داده ها هر کدام در دو بانک (۶ درصد) مورد توجه قرار گرفته اند.

- **افشا و شفافیت**

مفهوم شفافیت در بانک در ۹ مورد (۲۵ درصد) از مشاهدات و مفهوم پاسخگویی در ۷ مورد (۱۹ درصد) از اسناد مورد بررسی مورد تاکید قرار گرفته بودند.

- **نظارت و کنترل و حسابرسی**

مفاهیم و مقولات مرتبط با نظارت و کنترل و حسابرسی در اسناد بانکی بسیار کم مود توجه قرار گرفته اند. قانون مداری و رعایت استانداردهای ملی و بین المللی در ۴ بانک (۱۱ درصد)، تطبیق (۵) در ۲ بانک (۶ درصد) و مباحث حسابرسی و نظارت هر کدام تنها مورد تاکید ۱ بانک قرار گرفته‌اند.

- **کارکنان**

کارکنان و نقش و جایگاه آنها از مولفه های مورد بحث در حاکمیت شرکتی می باشد. ۱۸ بانک از بانک های ایران توجه به سرمایه انسانی (۵۰ درصد) را به عنوان یک مقوله مهم در اسناد خود ذکر کرده اند. مقولات بعدی

Archive of SID

www.SID.ir

مورد توجه مسئولیت پذیری و کارگروهی هر کدام (۸ بانک – ۲۲ درصد)، نظم و انضباط (۷ بانک – ۱۹ درصد)، وفاداری (۶ بانک – ۱۷ درصد) و شایسته سالاری و آموزش و یادگیری سازمانی هر کدام (۴ بانک – ۱۱ درصد) موردتوجه تصمیم گیرندگان ارشد بانک های ایران قرار گرفته اند.

جدول ۵- مقولات مرتبط با کارکنان

مقولات مرتبط با کارکنان	تعداد	درصد
توجه به سرمایه انسانی	۱۸	٪۵۰
مسئولیت پذیری	۸	٪۲۲
کارگروهی	۸	٪۲۲
نظم و انضباط	۷	٪۱۹
وفاداری به بانک	۶	٪۱۷
شایسته سالاری	۴	٪۱۱
آموزش و یادگیری سازمانی	۴	٪۱۱

- **سایر اصول**

دیگر مقولات مرتبط با حاکمیت شرکتی نیز بعضا در اسناد مورد بررسی مورد توجه قرار گرفته‌اند. مسئولیت‌های اجتماعی بانک (۱۲ بانک – ۳۳ درصد)، اخلاق حرفه‌ای (۴ بانک – ۱۱ درصد) و محیط زیست (۳ بانک – ۸ درصد) از قبیل مواردی هستند که مورد توجه قرار گرفته‌اند.

اصول اسلامی حاکمیت شرکتی

۱۳ بانک (۳۶ درصد) بانکداری اسلامی را صراحتا در اسناد خود مورد توجه قرار داده‌اند. البته این به معنای عدم رعایت بانکداری اسلامی در بقیه بانک ها نیست بلکه تاکید این بانک‌ها را به بانکداری اسلامی و توجه به آن در اسناد بانک‌ها نشان می‌دهد.

در بین چهار اصل اساسی معرفی جهت حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی صداقت مداری در ۱۱ بانک (۳۱ درصد)، امانت‌داری در ۱۰ بانک (۲۸ درصد)، عدالت پیشگی در ۴ بانک (۱۱ درصد) و رعایت اصول شرعی صراحتا در ۳ بانک (۲۸ درصد) مورد تاکید قرار گرفته اند. همچنین مقولات مرتبطی همچون رازداری در ۸ بانک (۲۲ درصد)، صبر و سعه صدر، توجه به قرض الحسنه و حذف ربا هر کدام در ۵ بانک (۱۴ درصد) مورد اشاره و توجه قرار گرفته‌اند.

Archive of SID

www.SID.ir

جدول۶- مقولات اسلامی مرتبط با حاکمیت شرکتی

مقولات	تعداد	درصد
بانکداری اسلامی	۱۳	٪۳۶
صداقت مداری	۱۱	٪۳۱
امانت داری	۱۰	٪۲۸
عدالت پیشگی	۴	٪۱۱
رعایت اصول شرعی قرارداد ها	۳	٪۸
رازداری	۸	٪۲۲
صبر و سعه صدر	۵	٪۱۴
قرض الحسنه	۵	٪۱۴
حذف ربا	۵	٪۱۴

رتبه بندی بانک ها

در ادامه جهت رتبه‌بندی بانک‌ها بر اساس یافته‌های تحقیق فرآیندی به شرح زیر صورت پذیرفت:

ابتدا بانک‌هایی که اطلاعات کاملی از ایشان در دسترس نبود (بانک‌هایی که دسترسی به اسناد ایشان نبود و یا تنها به سند اصول اخلاقی بانک موجود بود) حذف گردیدند. بانک‌های مورد رتبه‌بندی بر این اساس به ۲۷ بانک رسید.

برای توجه به هر یک از مولفه‌های (توجه به ساختار حاکمیت شرکتی و رویکرد ذی نفعان) ۲ امتیاز و برای توجه به هر یک از مولفه‌های (رویکرد به سهامداران، مسئولیت‌های مدیران و هیات مدیره، مدیریت ریسک، افشا و شفافیت، نظارت و کنترل و حسابرسی، کارکنان، سایر اصول) حداکثر یک امتیاز، جمعا ۱۰ امتیاز در نظر گرفته شد. برای توجه و اشاره به اصول اسلامی حاکمیت شرکتی نیز حداکثر ۲ امتیاز در نظر گرفته شد. که جمع کل امتیازات جهت بخش اصول حاکمیت شرکتی متعارف و اصول اسلامی حاکمیت شرکتی ۱۲ امتیاز می‌گردد.

در نمودار (۱) بانک‌ها بر اساس رتبه حاکمیت شرکتی خود نشان داده شده‌اند.

Archive of SID

www.SID.ir

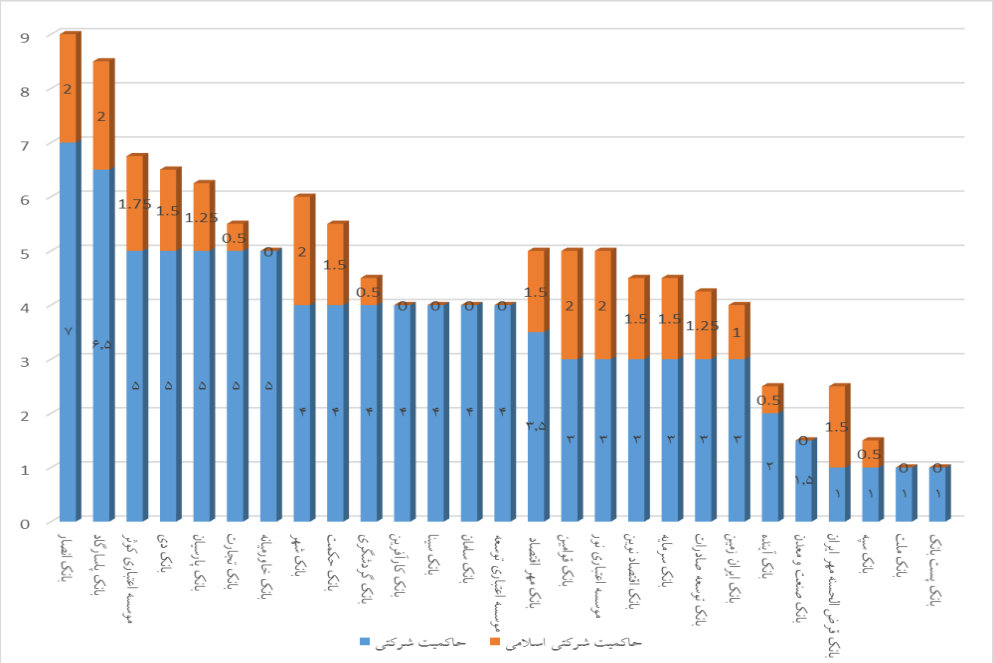

نمودار ۱- رتبه بندی بانک‌ها بر اساس شاخص حاکمیت شرکتی

بر اساس رتبه بندی انجام شده بانک‌های انصار و پاسارگاد با کسب بیش از ۵ امتیاز در بخش حاکمیت شرکتی متعارف رتبه اول و دوم را بدست آورده اند این دو بانک در بخش حاکمیت شرکتی اسلامی نیز امتیاز کامل را کسب نموده اند و می‌توان گفت بیشتری توجه را به مفاهیم و موضوعات حاکمیت شرکتی در بین بانکهای ایران بر اساس معیار اسناد بالادستی بانکی داشته اند.

پس از این دو بانک، موسسه اعتباری نور، بانک دی، پارسیان، تجارت و خاورمیانه با کسب ۵۰ درصد امتیازات در بخش حاکمیت شرکتی متعارف رتبه‌های دوم الی هفتم را کسب نموده اند.

۵- نتیجه گیری و بحث

در این مقاله به بررسی و تحلیل محتوای اسناد بالادستی (شامل چشم انداز، ماموریت، اهداف، منشور اخلاقی و ارزش های محوری) بانک‌ها و موسسات اعتباری فعال در نظام بانکداری بدون ربای ایران از منظر حاکمیت شرکتی و مقولات و مفاهیم موجود در آن پرداخته شد.

در تحلیل مقایسه‌ای نتایج این مطالعه با سایر پژوهشگران می توان گفت:

مقوله رتبه بندی بانک‌ها بر اساس وضعیت توجه به حاکمیت شرکتی در اسناد بالادستی بانک‌ها از جمله موضوعاتی است که کمتر مورد توجه محققین داخلی قرار گرفته است. هر چند در خصوص حاکمیت شرکتی

Archive
www.SID.ir

پژوهش‌هایی انجام شده است ولی در مورد رتبه‌بندی بانک‌ها براساس اسناد بالادستی بانک‌ها، تا کنون مطالعه ای در ایران صورت نگرفته است.

همان‌گونه که پژوهشگرانی مانند سمیر (۲۰۱۵) و سرایری (۲۰۱۵) در پژوهش خود از روش تحلیل محتوا استفاده نمودند، ما نیز در این پژوهش با استفاده از رویکرد تحلیل محتوا به رتبه‌بندی بانک‌ها پرداختیم. ولی شاخص رتبه بندی‌ای که ما در این مقاله استخراج نموده‌ایم بر پایه اطلاعات اسناد منتشره بانک ها می باشد.

احمد و جریس در کتاب خود به بررسی اسناد بالادستی شامل ماموریت و اهداف بانک‌های اسلامی و متعارف و مقایسه این دو پرداخته‌اند، ما نیز در این پژوهش ابتدا اسناد بالادستی بانک‌ها (شامل چشم‌انداز، ماموریت، اهداف، راهبردهای کلان، منشور اخلاقی و اصول اخلاقی) که مورد افشا قرار گرفته‌اند گردآوری نموده، سپس مقولات حاکمیت شرکتی از متن این اسناد استخراج و دسته بندی شده و در نهایت سطح توجه و اهمیت هر یک از این مقولات در بانک‌ها مورد ارزیابی و تحلیل قرار می‌گیرد.

مرکز پژوهش های مجلس، که به منظور ارزیابی شفافیت مالی برای ۲۴ موسسه و بانک از روش کمی کردن ۷۷ شاخص مورد نظر استفاده نمودند، به این صورت که میزان شفافیت شاخص‌های ارائه شده در هر مورد بررسی شده و به آن‌ها طبق یک معیار مشخص، امتیازی کمی داده شده است، نهایتا این امتیازات با یکدیگر جمع شده و میزان شفافیت آن موسسه را نشان می دهد، ما نیز در این پژوهش، پس از استخراج مقولات حاکمیت شرکتی از اسناد بانکی، با توجه به ۹ مولفه برای ۲۷ بانک منتخب که اطلاعاتشان در دسترس بود، -به صورتی همان که در قسمت رتبه بندی بانک‌ها تشریح گردید- موسسات را بر اساس حاکمیت شرکتی متعارف و اسلامی رتبه‌بندی نمودیم. تفاوت کار مجلس و این تحقیق منبع اطلاعات مورد استفاده (صورت های مالی و اطلاعات منتشره در برابر اسناد بالادستی بانک) و همچنین معیار ها و شاخص های مورد بررسی می باشد.

از یافته‌های تحقیق نتایج زیر قابل استحصال می‌باشد:

۱) حاکمیت شرکتی و وجود یک ساختار و چارچوب منسجم برای آن در بانک مورد توجه و عنایت نویسندگان و تصمیم گیرندگان جهت ذکر در اسناد بالادستی بانک‌ها قرار نگرفته است.

۲) علاوه بر عدم توجه به چارچوب و ساختار حاکمیت شرکتی، تقریبا تمام مقولات و مفاهیم مرتبط با حاکمیت شرکتی نیز دارای فراوانی کمتر از نصف در میان بانک‌های ایران می-باشند و این موضوع نشان از کم توجهی تصمیم‌گیرندگان و مدیران بانک‌ها به مقولات حیاتی حاکمیت شرکتی می‌باشد.

۳) از آنجا که امروزه حاکمیت شرکتی و هر یک از مقولات آن از موضوعات بسیار با اهمیت در نحوه اداره بانک ها به شمار می رود، به نظر می رسد تغییر در ماموریت و چشم انداز بانک های ایران و در نتیجه شیوه اداره و مدیریت آنها جهت تطبیق با فضای تحولات بین الملل الزامی می باشد.

۴) رویکرد اغلب بانک‌های ایرانی توجه به منافع عموم ذی‌نفعان (در برابر رویکرد توجه صرف به منافع سهامداران) می‌باشد. علی رغم این مسئله انواع ذی نفعانِ مورد تاکید و دسته بندی و تعریف جایگاه هر یک مورد اشاره و افشا قرار نگرفته است.

Archive of SID

www.SID.ir

۵) مدیران بانک‌های ایران در نگارش اسناد چشم انداز و ماموریت بانک‌ها به موضوع وظایف و مسئولیت-های خود اشاره نکرده و این موضوع توجه کم به تبیین و افشا و انجام این مسئولیت‌ها را نشان می‌دهد. این مسئله تبعاتی همچون کم توجی به پاسخگویی و افشا و شفافیت در بانک‌ها را نیز در پی خواهد داشت.

۶) مدیریت ریسک بسیار کم مورد توجه بانک‌ها قرار گرفته است تا آنجا که این مقوله و مقولات مرتبط آن بسیار کم در اسناد چشم انداز و ماموریت و ... بانک‌ها مورد اشاره قرار گرفته است.

۷) افشا و شفافیت و مفاهیم مرتبط همچون پاسخگویی مورد تاکید مستقیم بخشی از بانک‌های ایران در اسناد ایشان قرار گرفته است.

۸) نظارت، کنترل و تطبیق و رعایت قوانین و مقررات در اغلب اسناد بانک‌ها مورد توجه و اشاره قرار نگرفته است. این موضوع می‌تواند نشان از اهمیت کم این موضوع برای بانک‌ها و یا تاثیر کم نظارت موجود بر فعالیت ایشان باشد.

۹) توجه به کارکنان و نیروی انسانی در اغلب بانک‌ها مورد توجه قرار گرفته شده است. اما موضوعات و راهکارهای حاکمیت شرکتی همچون روش‌های ارتقا، پاداش و جبران خدمات کمتر مورد توجه مدیران بانک‌ها قرار گرفته است.

۱۰) مسئولیت‌های اجتماعی نیز در یک سوم بانک‌های ایرانی جز موارد مهمی که بایستی در اسناد بالادستی بانک ذکر گردد بوده است.

۱۱) بانکداری اسلامی در اسناد بالا دستی بیش از یک سوم بانک‌های ایرانی مورد تصریح قرار گرفته شده است. این نسبت نیز در نظام بانکداری که کاملا مبتنی بر بانکداری اسلامی بنا شده است نسبت بسیار پایینی می‌باشد.

۱۲) دیگر مفاهیم و اصول اسلامی مرتبط با حاکمیت شرکتی همچون صداقت مداری، امانت داری، عدالت پیشگی، رعایت مقررات شرعی، رازداری، حذف ربا و ترویج قرض الحسنه از مواردی هستند که در اسناد بانکی مورد تاکید قرار گرفته‌اند.

۱۳) بانک‌های پاسارگاد و انصار بیشترین توجه را به حاکمیت شرکتی داشته‌اند پس از این دو بانک موسسه اعتباری کوثر، بانک دی، پارسیان، تجارت و خاورمیانه رتبه های دوم تا هفتم را دارند.

۱۴) در زمینه حاکمیت شرکتی اسلامی بانک های پاسارگاد، انصار، شهر، قوامین و موسسه اعتباری نور توانسته اند بالاترین امتیاز را کسب کنند.

۱۵) بانک‌های تحت کنترل دولت اغلب از امتیاز پایین‌تری در حاکمیت شرکتی برخوردار هستند که این مسئله نشان دهنده توجه کمتر این بانک‌ها به حاکمیت شرکتی و مقولات مختلف آن می‌باشد.

۱۶) مطابق با ماده ۹۷ دستورالعمل پیشنهادی حداقل الزامات ناظر بر حاکمیت شرکتی در مؤسسات اعتباری غیردولتی سال ۹۵، هیأت مدیره مؤسسه اعتباری موظف است به منظور تسهیل نظارت کلیه ذینفعان از جمله سهامداران و سپرده‌گذاران بر عملکرد هیأت مدیره و هیأت عامل در زمینه انجام

Archive of SID

www.SID.ir

وظایف محوله، نسبت به ایجاد شفافیت کافی اقدام نماید به نحوی که ذینفعان قادر به ارزیابی میزان اثربخشی هیأت مدیره و هیأت عامل در راهبری مؤسسه اعتباری گردند.

۱۷) مطابق با ماده ۹۸ دستورالعمل پیشنهادی حداقل الزامات ناظر بر حاکمیت شرکتی در مؤسسات اعتباری غیردولتی سال ۹۵، هیأت مدیره مؤسسه اعتباری موظف است سازوکاری را فراهم نماید که اطلاعات مربوط به مؤسسه اعتباری از جمله موارد زیر مطابق با «ضوابط ناظر بر حداقل استانداردهای شفافیت و انتشار عمومی اطلاعات توسط مؤسسات اعتباری»، ابلاغی از سوی بانک مرکزی برای عموم منتشر گردد.

۱۸) مطابق با ماده ۱۰۱ دستورالعمل پیشنهادی حداقل الزامات ناظر بر حاکمیت شرکتی در مؤسسات اعتباری غیردولتی سال ۹۵، هیأت مدیره مؤسسه اعتباری موظف است نحوه رعایت اصول و موازین شرعی در فعالیت‌های کسب و کار خود را جهت آگاهی عموم افشا نماید. عموم استفاده‌کنندگان از خدمات مؤسسه اعتباری باید اطمینان حاصل نمایند که تمامی فعالیت‌های مؤسسه اعتباری در تجهیز و تخصیص منابع و ارائه خدمات بانکی مطابق با شریعت مقدس اسلام انجام شده و سازوکارهای لازم جهت جلوگیری از انجام معاملات صوری به خوبی پیاده‌سازی می‌شوند.

در نهایت توصیه می شود تا بانک ها بر اساس اسناد بین المللی موجود حاکمیت شرکتی و تحقیقات داخلی اقدام به بازتعریف اسناد بالادستی خود (همچون ماموریت و چشم انداز و ...) و همچنین تغییر و ارتقای نحوه اداره و مدیریت بانک نمایند. همچنین مبتنی بر یافته‌های تحقیق پیشنهادات زیر جهت تحقیقات آتی ارائه می-گردد:

۱) بررسی هر یک از بخش‌ها و مقولات تخصصی حاکمیت شرکتی و وضعیت اجرای آن در بانکداری ایران:
- از طریق مراجعه به مدیران ارشد بانک ها
- از طریق مراجعه به مشتریان، سهامداران، کارکنان و دیگر ذی نفعان بانک ها
- از طریق مقایسه شاخص های عملکردی بانک

۲) بررسی مقولات و موضوعات مورد تاکید در اسناد بالادستی هر یک از بانک ها بر:
- وضعیت و شاخص‌های عملیاتی بانک
- شناخت و برداشت هر یک از مشتریان، سهامداران، کارکنان و دیگر ذی‌نفعان بانک‌ها از بانک

۳) بررسی تاثیر رتبه بانک‌ها در حاکمیت شرکتی و هم چنین هر یک از بخش های آن بر شاخص های عملکردی بانک ها همچون بازده و ریسک و ...

Archive of SID

www.SID.ir

فهرست منابع

* بانک مرکزی ، اصول ۱۴ گانه برای بهبود حاکمیت شرکتی کمیته نظارت بانکی بال (بازل) بانک بین المللی تسویه - اکتبر ۲۰۱۰ ، احمدی نرگس ، ۱۳۹۴، وبسایت بانک مرکزی، بخش نظارت بانکی.
* بانک مرکزی. "اصول راهنمای حاکمیت شرکتی برای موسسات ارائه دهنده خدمات مالی اسلامی (غیر از موسسات بیمه اسلامی تکافل و صندوق های مشترک سرمایه گذاری) از استانداردهای منتشره هیات خدمات مالی اسلامی دسامبر ۲۰۰۶." پدیدآور کاظمیان، مهدی ، بدون تاریخ، وبسایت بانک مرکزی، بخش نظارت بانکی.
* بانک مرکزی، دستورالعمل بانک مرکزی در مورد ضوابط ناظر بر حداقل استاندارد های شفافیت و انتشار عمومی اطلاعات توسط موسسات اعتباری، ۱۳۹۳.
* بانک مرکزی، راهکارهای بومی سازی حاکمیت شرکتی موثر در نظام بانکداری ایران، روشندل محمد، ۱۳۸۶، وبسایت بانک مرکزی، بخش نظارت بانکی.
* دستورالعمل حداقل الزامات ناظر بر حاکمیت شرکتی در مؤسسات اعتباری غیردولتی، مدیریت کل مقررات، مجوزهای بانکی و مبارزه با پولشویی اداره مطالعات و مقررات بانکی، ویرایش سوم، سال۹۵.
* رستمی وهاب و همکاران، انواع پارادایم های راهبری شرکتی، فصلنامه حسابدار رسمی،شماره ۲۰ (پیاپی ۳۲)، اسفند ۱۳۹۱، ص ۸۱.
* گودرزی غلامرضا، مهدوی پارسا علی، استخراج چارچوب و اصول اساسی حاکمیت شرکتی در بانکداری بدون ربای ایران، مجله علوم مالی اسلامی، تحت چاپ.
* مرکز پژوهش های مجلس - دفتر مطالعات اقتصادی، درآمدی بر شفافیت بانکی: مطالعه موردی بخشنامه "ضوابط ناظر بر حداقل استانداردهای شفافیت و انتشار عمومی اطلاعات توسط موسسات اعتباری"، اسفند ۱۳۹۴.
* وظیفه دوست، حسین، احمدوند، علی، ساده وند، محمد جواد، آزمون تاثیر عوامل حاکمیت شرکتی بر رتبه اعتباری در قالب مدل امتیاز بازار نوظهور (مورد مطالعه: بورس اوراق بهادار تهران)، دانش مالی اوراق بهادار، شماره۳۰، تابستان ۱۳۹۵، صص ۹۵-۱۱۳.
* Abdullah, W. A. W., Percy, M., & Stewart, J. (2014, December). Corporate Governance Disclosure Practices of Islamic banks: the Case of Islamic banks in the Southeast Asian and the Gulf Cooperation Council region. In Journal of International Accounting Research (JIAR) Conference.
* Ahmed, A. M. E. T., & Grais, W. (2014). Islamic Finance and Economic Development: Risk, Regulation, and Corporate Governance. John Wiley & Sons.
* Corporate Governance In Institutions Offering Islamic Financial Services : Issues And Options. 2006. Policy Research Working Papers. The World Bank. http://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/1813-9450-4052.
* Darmadi, S. (2013). Corporate governance disclosure in the annual report: An exploratory study on Indonesian Islamic banks. Humanomics, 29(1), 4-23.
* Effective Corporate Governance Frameworks, ICAEW, 2006, http://www.icaew.com/
* Ginena, Karim, Foundations of Shari'ah governance of Islamic banks, wiley, 2015.

Archive of SID

www.SID.ir

* Islamic Financial Services Board, Guiding Principles On Corporate Governance For Institutions Offering Onlyislamic Financial Services (Excluding Islamic Insurance (Takaful) Institutions And Islamic Mutual Funds), December 2006.
* Nawalkasim, Sheila Nu Nuhtay, Syed Ahmed Salman, Comparative Analysis On AAOIFI, IFSB And BNM Shari'ah Governance Guidelines, International Journal Of Business And Social Science Vol. 4 No. 15 [Special Issue – November 2013] 220.
* OECD. 2015. G20/OECD Principles Of Corporate Governance. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development. http://www.oecd-ilibrary.org/content/book/9789264236882-en.
* Srairi, S. (2015). Corporate Governance Disclosure Practices and Performance of Islamic Banks in GCC Countries. Journal of Islamic Finance, 4(2).
* www.cbi.ir
* www.codal.ir

یادداشت‌ها

[1] Investment Account Holders (IAH)
[2] www.aaoifi.com

Archive of SID

www.SID.ir